

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание степени доктора философии (PhD)
по специальности «6D050900 - Финансы»

ЗАЙТЕНОВА НАЗЫМ КУРМАШЕВНА

ТЕМА: «СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ И НАДЗОРА БАНКОВСКОГО СЕКТОРА КАЗАХСТАНА В УСЛОВИЯХ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНВЕРГЕНЦИИ ФИНАНСОВЫХ РЫНКОВ»

Актуальность темы исследования. Банковский сектор выполняет важную роль в развитии экономики современного государства. Важность банков выражается через базовые функции, которые они выполняют: во-первых аккумуляцию денежного капитала, во-вторых его перераспределение между экономическими агентами, отраслями и сферами экономики, и в-третьих обеспечение своевременных платежей и расчетов. В условиях функционирования континентальной модели финансового рынка, основным источником финансирования объектов реального сектора экономики являются банковские институты. Через кредитный механизм банковского сектора осуществляется движение потоков капитала как внутри страны, так и за ее пределы. Эффективное выполнение банками своих базовых функций становится залогом успешного развития всей экономической системы в рамках выполнения поставленных задач в Послании Президента «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность».

Возросшее число кризисов банковской сферы, а также тяжесть и продолжительность мирового финансового кризиса 2008 г., вызвало ряд трансформаций в системе регулирования и надзора банковской деятельности, как на национальном, так и на международном уровне. Реформы проявились в изменении институциональной структуры системы регулирования – создания мегарегулятора, смещения приоритетов с микропруденциального на макропруденциальное регулирование, и в целом ужесточения нормативных требований к банкам.

В Казахстане, где доля банковского сектора составляет более 77 % в финансовой системе, финансовая устойчивость банков и эффективность выполнения ими базовых функций является стратегически важным для стабильного функционирования экономики. В период кризисных явлений государство, прежде всего, заинтересовано в поддержке банковского сектора, его оздоровления и внедрения адекватных методов регулирования. В целом, несмотря на положительный тренд развития отечественного банковского сектора, имеется ряд нерешенных проблем, не позволяющих банкам оценить свою деятельность как оптимально эффективную. К числу таких проблем относятся: дефицит долгосрочных ресурсов, высокие кредитные риски, рост портфеля неработающих кредитов и др. Внутренние проблемы мультиплицируют действия внешних шоков.

Исходя из этого, исследование подходов к регулированию банковской деятельности с позиции обеспечения, как ее устойчивости, так и эффективности в условиях международной конвергенции стандартов банковского надзора приобретают особую значимость и актуальность.

Целью диссертационной работы является разработка предложений в сфере государственного регулирования и надзора банковского сектора, направленных на формирование устойчивой и эффективной банковской системы, способной рационально управлять потоками капитала в условиях международной конвергенции финансовых рынков.

Задачи исследования:

- исследовать и систематизировать теоретические и методологические аспекты регулирования и надзора банковского сектора;
- выявить реальные тенденции и перспективы развития банковского сектора Казахстана с учетом влияния макроэкономических процессов;
- определить степень влияния кризиса отечественной банковской системы на реальный сектор экономики;
- разработать предложения по идентификации реального объема банковского риска;
- проанализировать действующую практику регулирования и надзора банковского сектора Республики Казахстан и разработать предложения по повышению эффективности регуляторных действий Национального Банка Казахстана в условиях международной конвергенции финансовых рынков.

Объектом исследования являются банковская система Республики Казахстан, система регулирования и надзора банковского сектора.

Предметом исследования является совокупность финансово-экономических отношений возникающих в процессе надзора и регулирования деятельности банковских институтов.

Методологическая основа диссертации включает в себя научные труды и исследования прикладного характера отечественных ученых, а также ученых ближнего и дальнего зарубежья отражающие развитие подходов, теорию и методологию регулирования и надзора финансового рынка, и в частности банковского сектора.

В процессе диссертационного исследования использованы общие методы научного познания, такие как анализ, синтез, индукция и дедукция, включая эконометрические и экономико-статистические методы исследования.

В ходе проведения исследования были получены следующие результаты, определяющие научную новизну диссертации:

- дана уточненная авторская трактовка и обоснована необходимость разграничения понятий «государственное регулирование банковской деятельности» и «банковский надзор»;
- с целью исследования реальных трендов и перспектив развития банковского сектора определены критерии очистки параметров банковской системы от влияния макроэкономических факторов;
- определены факторы, мультиплицирующие воздействие негативных явлений в банковском секторе на реальный сектор экономики;

– построена регрессионная модель оценки уровня неработающих кредитов, позволяющая оценить скрытый уровень кредитного риска в банковском секторе;

– разработаны рекомендации по усовершенствованию действующей системы регулирования и надзора, направленные на формирование устойчивой и эффективной банковской системы.

Основные положения, выносимые на защиту:

– на основе углубленного изучения и систематизации концептуальных и методологических подходов к регулированию и надзору банковского сектора, дана уточненная авторская трактовка понятий «государственное регулирование банковской деятельности» и «банковский надзор», а также обоснована необходимость разграничения данных категорий;

– в ходе исследования современных тенденций и перспектив развития банковской системы выявлены критерии оценки параметров банковской системы путем исключения влияния макроэкономических факторов, применение метода снижает степень искажения количественной информации о масштабах развития банковского сектора;

– на основе исследования особенностей кризиса отечественной банковской системы и его влияния на экономику страны, определены внутренние факторы, мультиплицирующие воздействие негативных явлений в банковском секторе на реальный сектор экономики;

– разработана многофакторная модель оценки уровня неработающих кредитов, позволяющая регулятору определить реальные потери в банковском секторе в результате реализации кредитного риска, а также позволяющая оценить необходимый объем докапитализации отечественных банков;

– выявленные проблемы в системе регулирования и надзора банковской системы позволили разработать рекомендации по ее совершенствованию в условиях международной конвергенции стандартов банковского надзора, в частности предложен ряд регуляторных мероприятий по формированию эффективной банковской системы как инструмента достижения устойчивого развития экономики в целом.

Теоретическая и практическая значимость диссертации заключается в научном обосновании и прикладном характере разработанных предложений по совершенствованию системы регулирования и надзора банковского рынка. Предложения и рекомендации имеют практическую значимость, так как в целом направлены на формирование устойчивой и эффективной банковской системы способствующей сбалансированному росту экономики и благосостояния всего общества.

Результаты исследования могут быть использованы государственными органами управления при разработке программ по развитию конкурентно-способной и инновационной экономики, предложения и рекомендации прикладного характера способствуют выполнению поставленных задач в Приоритете 3 – Макроэкономическая стабильность в Послании Президента «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность».

Рекомендации регуляторного характера, могут быть использованы

Национальным Банком Казахстана, при формировании комплекса мероприятий по оздоровлению банковской системы в рамках Программы повышения финансовой устойчивости банковского сектора Республики Казахстан. Разработанная модель идентификации скрытого уровня неработающих кредитов, позволит определить регулятору реальные потери в банковском секторе, а также необходимый объем докапитализации банков второго уровня.

Научные обобщения и практические предложения могут быть использованы при разработке методологических пособий и учебно-методических комплексов по дисциплинам «Банковское дело», «Банковский надзор».

ЗАЙТЕНОВА НАЗЫМ КУРМАСHEВНА

ТАҚЫРЫБЫ: «ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНВЕРГЕНЦИЯСЫ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАНК СЕКТОРЫН РЕТТЕУ ЖӘНЕ ҚАДАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ»

«6D050900 - Қаржы» мамандығы бойынша философия докторы (PhD)
дәрежесін алу үшін диссертацияға

АННОТАЦИЯ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Банк секторы заманауи мемлекет экономикасы дамуында маңызды рөл атқарады. Банктердің маңыздылығы олардың орындайтын базалық функциялары: біріншіден, ақша капиталын шоғырландыру, екіншіден, оларды экономикалық агенттіктер, экономика салалары мен сфералары арасында қайта бөлу және үшіншіден, мерзімді төлемдер мен есептерді қамтамасыз ету арқылы көрінеді. Қаржы нарығының континенттік моделінің қызмет етуі жағдайында экономиканың нақты саласының объектілерін қаржыландырудың негізгі көзі банк институттары болып табылады. Банк секторының несие механизмі арқылы капитал ағынының қозғалысы мемлекет ішінде де, сондай-ақ оның шегінен тысқары да жүзеге асырылады. Банктердің базалық қызметтерін тиімді орындауы, Президенттің «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты жолдауында қойылған міндеттерді орындау аясында, барлық экономикалық жүйенің ойдағыдай дамуының кепілі болады.

Банк саласындағы дағдарыс санының өсуі, сонымен қатар 2008 жылғы әлемдік қаржы дағдарысының қиындығы мен ұзақтығы ұлттық деңгейде және халықаралық деңгейде де банктік қызметті реттеу мен қадағалау жүйесінде бірқатар түрлендірулерді тудырды. Реформалар реттеу жүйесінің институтционалдық құрылымының өзгеруінде – мегареттегіш құру, басымдылықтардың микропруденциалдықтан макропруденциалдық реттеуге өту және жалпы банктерге қатысты нормативтік талаптардың күшеюінде көрініс тапты.

Қазақстанның қаржы жүйесінде банк секторы 77%-дан аса үлесті иеленетіндіктен, банктердің қаржылық тұрақтылығы мен олардың базалық функцияларын тиімді орындаулары экономиканың тұрақты қызмет етуі үшін стратегиялық маңызды болып табылады. Дағдарыстық жағдай кезінде мемлекет ең алдымен, банк секторын қолдауға, оны сауықтыруға және реттеудің адекватты әдістерін енгізуге мүдделі. Жалпы алғанда, отандық банк секторы дамуының оң трендіне қарамастан, банктер үшін өз қызметтерін оңтайлы тиімді деп бағалауға мүмкіндік бермейтін, бірнеше шешілмеген мәселелер бар. Мұндай мәселелердің қатарына жататындар: ұзақ мерзімді ресурстардың тапшылығы, жоғары несие тәуекелі, жұмыс істемейтін несие портфельдерінің өсуі және т.б. Ішкі мәселелер сыртқы шоктардың әрекетін өрбітеді.

Осыдан шығатын қорытынды, банк қызметін реттеу тәсілдемесін, оның

тұрақтылығы мен тиімділігін қамтамасыз ету жайғасымы бойынша зерттеу ерекше маңыздылыққа және өзектілікке ие.

Диссертациялық жұмыстың мақсаты қаржы нарығының халықаралық конвергенциясы жағдайында банк секторын мемлекеттік реттеу мен қадағалау саласында капитал ағынын тиімді басқара алатын, тұрақты және тиімді банктік жүйені қалыптастыруға бағытталған ұсыныстарды әзірлеу болып табылады.

Зерттеу міндеттері:

– банк секторын реттеу мен қадағалаудың теориялық және әдістемелік аспектілерін жүйелеу және зерттеу;

– макроэкономикалық процестердің әсер ету есебінен, Қазақстанның банк секторының нақты беталысы мен даму болашағын анықтау;

– экономиканың нақты секторына отандық банк жүйесі дағдарысының әсер ету деңгейін анықтау;

– банк тәуекелінің нақты көлемін сәйкестендіру бойынша ұсыныстарды әзірлеу;

– қаржы нарығының халықаралық конвергенциясы жағдайында Қазақстан Республикасы банк секторын реттеу мен қадағалаудың қазіргі тәжірибесін талдау және Қазақстанның Ұлттық Банкінің реттегіш әрекеттерінің тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстарды әзірлеу.

Зерттеу объектісі Қазақстан Республикасының банк жүйесі, банк секторын реттеу мен қадағалау жүйесі.

Зерттеу пәні банк институттарының қызметін реттеу мен қадағалау процесінде туындайтын қаржы-экономикалық қарым-қатынастардың жиынтығы болып табылады.

Диссертацияның әдістемелік негізі отандық ғалымдардың ғылыми еңбектері мен қолданбалы зерттеулерін, сонымен қатар, қаржы нарығын, соның ішінде банк секторын реттеу мен қадағалау теориясы мен әдістемесінің, тәсілдемесінің дамуын суреттейтін жақын және алыс шетел ғалымдарының еңбектерін негізге алады.

Диссертациялық зерттеу процесінде зерттеудің эконометрикалық және экономикалық-статистикалық әдістерімен қоса, талдау, синтез, индукция және дедукция секілді ғылыми танымның жалпы әдістері қолданылды.

Зерттеуді жүргізу барысында диссертацияның ғылыми жаңалығын анықтайтын келесі нәтижелер алынды:

– «банк қызметін мемлекеттік реттеу» және «банктік қадағалау» ұғымдарына айқындалған авторлық түсініктеме берілген және аталмыш ұғымдардың түсінігін ажыратудың қажеттілігі негізделген;

– банк секторының нақты трендтері мен даму болашағын зерттеу мақсатында банк жүйесінің параметрлерін макроэкономикалық факторлардың әсерінен тазарту белгілері анықталған;

– банк секторындағы жағымсыз әрекеттердің экономиканың нақты секторына өрбуіне әсер ететін факторлары анықталған;

– банк секторында несиелік тәуекелдің жасырын деңгейін бағалауға мүмкіндік беретін, жұмыс істемейтін несиелердің деңгейін бағалайтын регрессиондық үлгі құрастырылған;

– тұрақты және тиімді банк жүйесін қалыптастыруға бағытталған, қазіргі жүйені реттеу мен қадағалауды жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірленілген.

Қорғауға шығарылатын негізгі баптар:

– банк секторын реттеу мен қадағалауда тұжырымдамалық және әдістемелік тәсілдерін терең түрде зерттеу арқылы «банк қызметін мемлекеттік реттеу» және «банктік қадағалау» ұғымдарына айқындалған авторлық түсініктеме берілген және аталмыш ұғымдардың түсінігін ажыратудың қажеттілігі негізделген;

– банк жүйесінің қазіргі күндегі үрдістері мен даму болашағын зерттеу барысында, банк жүйесінің параметрлерін бағалау өлшемдерін, макроэкономикалық факторлардың әсерін жою арқылы тазарту анықталған. Тәсілді қолдану банк секторының даму масштабтары туралы сандық ақпараттың бұрмалану деңгейін төмендетеді;

– отандық банк жүйесі дағдарысының ерекшеліктері мен елдің экономикасына әсер етуін зерттеу негізінде, нақты экономика секторына, банк секторының жағымсыз әрекеттерінің өрбуіне әсер ететін ішкі факторлары анықталған;

– несиелік тәуекелді жүзеге асыру нәтижесінде, реттеушіге банк секторындағы нақты жоғалтуларды анықтауға мүмкіндік беретін, жұмыс істемейтін несиелер және отандық банктерге қажетті қосымша капиталдандыру деңгейін бағалайтын, көп факторлы үлгі құрастырылған;

– банк жүйесін қадағалау мен реттеу жүйесінде анықталған мәселелер, банктік қадағалау стандарттарының халықаралық конвергенциялануы жағдайында, жетілдіру бойынша ұсыныстарды әзірлеуге мүмкіндік берді, соның ішінде жалпы экономиканың тұрақты дамуына қол жеткізуші құрал ретінде, банк жүйесінің тиімді құрылуы бойынша бірқатар реттеу мерекелері ұсынылды.

Диссертацияның теориялық және тәжірибелік маңызы банк нарығын реттеу және қадағалау жүйесін жетілдіру бойынша әзірленген ұсыныстардың қолданбалы сипаты мен ғылыми дәлелденгендігімен пайымдалады. Ұсыныстар мен кеңестер экономика мен жалпы қоғамның ауқаттылығының теңестірілген өсіміне себептесетін тұрақты және тиімді банк жүйесін қалыптастыруға бағытталған, соның негізінде тәжірибелік маңызға ие.

Зерттеу нәтижесі мемлекеттік басқару органдарымен бәсекеге қабілетті және инновациялық экономиканы дамыту бойынша бағдарламаларды әзірлеу барысында, ал қолданбалы сипатқа тән ұсыныстар мен кеңестер Президенттің «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты жолдауының макроэкономикалық тұрақтылық туралы – 3 басымдылығында қойылған міндеттерді орындалуында қолданылуы мүмкін.

Реттеушілік сипатындағы кеңестер, Қазақстанның Ұлттық Банкімен Қазақстан Республикасының банк секторының қаржылық тұрақтылығын көтеру Бағдарламасы шеңберіндегі, банк жүйесін сауықтыру бойынша шаралар кешенін құру барысында қолданылуы мүмкін. Жұмыс істемейтін жасырын несие деңгейін анықтайтын әзірленген үлгі, реттеушіге банк секторындағы нақты жоғалтуларды анықтауға мүмкіндік береді, сонымен қатар екінші

деңгейлі банктерді қосымша капиталдандырудың қажетті көлемін көрсетеді.

Ғылыми жалпылау мен тәжірибелік ұсыныстар «Банк ісі», «Банктік қадағалау» пәндері бойынша әдістемелік оқу құралдары мен оқу-әдістемелік кешендерін әзірлеу барысында қолданылуы мүмкін.

ANNOTATION

of the thesis for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) on specialty
6D050900 – “Finance”

ZAITENOVA NAZYM KURMASHEVNA

THEME: “IMPROVEMENT OF THE SYSTEM OF REGULATION AND SUPERVISION OF THE BANKING SECTOR OF KAZAKHSTAN IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL CONVERGENCE OF FINANCIAL MARKETS”

The relevance of research topic. Banking sector plays a vital role in the development of a modern state’s economy. The importance of banks is reflected in the basic functions that they perform: first, the accumulation of money capital; second, its redistribution between economic agents, sectors and spheres of economy; and third, ensuring timely payments and settlements. In a state of implementation of continental model of financial market, banking institutions become the main source of financing for the real sector of economy. Credit mechanism of banking sector allows for the capital flow both within the country and beyond its borders. Thus, effective performance of banks’ basic functions implies successful development of the country’s entire economic system in the framework of implementation of the tasks set in the President’s Address “The Third Modernization of Kazakhstan: Global Competitiveness”.

The increased number of collapses in the banking sector, as well as the severity and duration of the global financial crisis of 2008, has caused a number of transformations in the system of regulation and supervision of banking activities both at the national and international levels. Reforms have affected the institutional structure of the regulatory system. In particular, one can observe the creation of mega-regulator, shifting of the priorities from micro-prudential to macro-prudential regulation, as well as tightening of regulatory requirements for banks.

In Kazakhstan, where the share of banking sector in the financial system is more than 77%, the financial stability of banks and effective implementation of their basic functions are strategically important for the stable functioning of the economy as a whole. In times of crisis, the state is primarily concerned with the support of banking sector, its stabilization and introduction of adequate methods of regulation. In general, despite the positive trend in the development of the domestic banking sector, there exist a number of unresolved problems that impede its effective activity. In particular, it refers to the shortage of long-term resources, high credit risks, growth of non-performing loans, etc. Further, internal problems multiply the effect of external shocks.

Thus, the study of different approaches toward the regulation of banking activity from the standpoint of ensuring both its stability and effectiveness become quite important and relevant.

The purpose of the dissertation is to develop a set of proposals in the sphere of

state regulation and supervision of banking sector aimed at the formation of stable and effective banking system that is capable to manage capital flows rationally in the context of international convergence of financial markets.

Research objectives:

- To investigate and systematize theoretical and methodological aspects of banking sector regulation and supervision;
- To identify the real trends and prospects for the development of banking sector of Kazakhstan taking into consideration the impact of macroeconomic processes;
- To define the degree of impact of domestic banking system crisis on real sector of the country's economy;
- To develop proposals on the issue of identification of actual volume of banking risk;
- To analyse the current practice for the regulation and supervision of banking sector of the Republic of Kazakhstan and develop proposals to improve the effectiveness of regulatory actions of the National Bank of Kazakhstan in the context of international convergence of financial markets.

The research object is the banking system of the Republic of Kazakhstan, as well the system of banking sector regulation and supervision.

The research subject is the set of financial and economic relationships that arise in the process of supervision and regulation of banking institutions activity.

The methodological basis of the dissertation includes scientific works and applied research of domestic scientists, as well as foreign researchers, that reflect different approaches, theory and methodology of regulation and supervision of financial market, and in particular of banking sector.

In the course of the study, general methods of scientific research are applied, including analysis, synthesis, induction and deduction, econometric and economic and statistical research methods.

Research carried out by the author produces the following results that determine the scientific novelty of the dissertation:

- Refined author's interpretation of the concepts of "state regulation of banking activity" and "banking supervision" is provided as well as the necessity to distinguish between these concepts is justified;
- For the purpose of investigation of real trends and prospects for the development of banking sector, the criteria are defined to clear banking system parameters of the impact of macroeconomic factors;
- The factors that multiply the impact of negative phenomena in banking sector on the real sector of economy are identified;
- The regression model is developed to evaluate the level of non-performing loans allowing for the assessment of latent credit risk in banking sector;
- The recommendations are provided to improve the current system of regulation and supervision aimed at the formation of stable and effective banking system.

Basic statements to be defended:

– On the basis of in-depth study and systematization of conceptual and methodological approaches toward the regulation and supervision of banking sector, the refined author’s interpretation of the concepts of “state regulation of banking activity” and “banking supervision” is provided. Further, the necessity to distinguish between these two categories is justified;

– In the course of the investigation of modern trends and prospects for the development of banking sector, the criteria to assess banking system parameters are identified by eliminating the impact of macroeconomic factors. The application of given method reduces the degree of distortion of quantitative information on the scale of banking sector development;

– Based on the study of peculiarities of domestic banking system crisis and its impact on the country’s economy, internal factors that multiply the effect of negative phenomena in banking sector on the real sector of economy are defined;

– The multifactor model is developed to evaluate the level of non-performing loans allowing the regulator to define the real losses in banking sector that result from the implementation of credit risk, as well as to assess the required volume of additional capitalization of domestic banks;

– Issues identified allow to develop the recommendations to improve the system of regulation and supervision of banking sector in the conditions of international convergence of banking supervision standards. In particular, a number of regulatory actions is offered aimed at the formation of effective banking system as an instrument of sustainable development of the economy as a whole.

Theoretical and practical significance of the dissertation is reflected in the scientific justification and applied nature of the developed proposals and recommendations to improve the system of banking regulation and supervision. Being aimed at the formation of stable and effective banking system that contributes to the growth of the country’s economy and welfare, suggestions and recommendations of the research are of particular practical importance.

Research results can be used by state authorities for the elaboration of programs to develop a competitive and innovative economy. Further, the suggestions and recommendations of applied nature contribute to the implementation of the tasks in Priority 3 – Macroeconomic stability in the President’s Address to the people of Kazakhstan “The Third Modernization of Kazakhstan: Global Competitiveness”.

Recommendations of regulatory nature can be used by the National Bank of Kazakhstan when setting up a set of measures to improve and stabilize the banking system within the framework of the Program for Enhancing Financial Stability of the Banking Sector of the Republic of Kazakhstan. The model developed to identify the latent level of non-performing loans allows the regulator to define real losses in banking sector, as well as to assess the volume of additional capitalization required for the second-tier banks.

Scientific generalizations and practical suggestions can be used for the development of methodological guides and educational and methodological materials for such disciplines as “Banking” and “Banking Supervision”.